

XORIJIY TAJRIBADA HUDUDIY EKSPORT - IMPORT MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH AMALIYOTI

Botirova Raximaxon Abdujabbarovna

Namanganskiy davlat texnika universitet dotsenti,

Rahimjonov Ulug‘bek Boxodir o‘g‘li

M3-IQT-25 gurux magistranti

Annotatsiya: *Mazkur ilmiy maqolada xorijiy mamlakatlar tajribasida hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirishning institutsional, tashkiliy va iqtisodiy mexanizmlari tahlil qilingan. Tadqiqot doirasida Yevropa Ittifoqi, Janubiy Koreya, Xitoy va Turkiya misolida hududlar kesimida tashqi savdoni rag‘batlantirishga qaratilgan siyosatlar, eksportni qo‘llab-quvvatlash infratuzilmalari, logistika tizimlari hamda maxsus iqtisodiy zonalar faoliyatining samaradorligi o‘rganilgan. Shuningdek, hududiy eksport salohiyatini oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligining o‘rni, raqamli savdo platformalaridan foydalanish imkoniyatlari hamda kichik va o‘rta biznes subyektlarining tashqi bozorlarga chiqishini kengaytirish mexanizmlari ilmiy asosda yoritilgan. Maqolada xorijiy tajribani umumlashtirish asosida hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari aniqlanib, ularni O‘zbekiston hududlari, xususan viloyatlar darajasida joriy etish bo‘yicha amaliy xulosalar shakllantirilgan.*

Kalit so‘zlar: *hududiy eksport, hududiy import, tashqi savdo munosabatlari, xorijiy tajriba, eksport salohiyati, logistika infratuzilmasi, maxsus iqtisodiy zonalar, eksportni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari, davlat va xususiy sektor hamkorligi, raqamli savdo platformalari.*

Xalqaro iqtisodiy integratsiya sharoitida hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirish masalasi ko‘plab rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy siyosatning muhim ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Xorijiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, tashqi savdoning barqaror o‘sishi faqat milliy darajada emas, balki hududlar kesimida ishlab chiqilgan maqsadli strategiyalar orqali ta‘minlanadi. Bunda hududlarning tabiiy-resurs salohiyati, ishlab chiqarish ixtisoslashuvi, logistika imkoniyatlari va institutsional muhit hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirishda mintaqaviy rivojlanish siyosati yetakchi o‘rin tutadi. Xususan, Germaniya va Italiyada eksportga yo‘naltirilgan klasterlar hududiy sanoat siyosati bilan uyg‘unlashtirilgan bo‘lib, kichik va o‘rta biznes subyektlarining xalqaro bozorlarga chiqishini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari keng joriy etilgan. Ushbu mamlakatlarda hududiy eksport agentliklari, savdo vakolatxonalari va konsalting markazlari orqali tadbirkorlarga tashqi bozorlar bo‘yicha axborot va moliyaviy ko‘mak ko‘rsatiladi.

Osiyo mamlakatlari tajribasi, xususan Xitoy va Janubiy Koreya misolida, hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirishda maxsus iqtisodiy zonalar va eksportga ixtisoslashgan sanoat parklarining roli yaqqol namoyon bo‘ladi. Xitoyda qirg‘oqbo‘yi hududlarida tashkil etilgan maxsus zonalar orqali eksport hajmini keskin oshirishga erishilgan bo‘lsa, Janubiy Koreyada hududiy innovatsion klasterlar eksport tarkibining

yuqori texnologiyali mahsulotlar hisobiga kengayishiga xizmat qilmoqda. Ushbu tajriba hududiy tashqi savdoni rivojlantirishda infratuzilma va texnologik omillarning muhimligini ko'rsatadi.

1-jadval

Xorijiy mamlakatlarda hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirish tajribasi

Mamlakat Asosiy yondashuv Hududiy mexanizm Natija

Germaniya Eksport klasterlari Mintaqaviy sanoat siyosati Eksport

diversifikatsiyasi

Italiya Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash Hududiy savdo agentliklari

Hududiy brendlar rivoji

Xitoy Eksportga yo'naltirilgan zonalar Maxsus iqtisodiy zonalar Eksport

hajmining o'sishi

Janubiy Koreya Innovatsion eksport modeli Texnoparklar va klasterlar

Yuqori texnologiyali eksport

Shuningdek, Turkiya tajribasida hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirishda logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish va transport koridorlarini rivojlantirish muhim omil sifatida qaraladi. Hududlarda erkin savdo zonalarining tashkil etilishi, bojxona jarayonlarining soddalashtirilishi va raqamli savdo platformalaridan foydalanish eksport–import operatsiyalarining samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

2-jadval

Hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirishda asosiy omillar va ularning ta'siri

Omil Mazmuni Hududiy tashqi savdoga ta'siri

Institutsional muhit Davlat siyosati va qonunchilik Savdo faoliyatining

barqarorligi

Logistika infratuzilmasi Transport va ombor tizimlari Xarajatlarning

qisqarishi

Raqamlashtirish Elektron savdo platformalari Operatsion tezlik oshishi

KOBni qo'llab-quvvatlash Moliyaviy va axborot yordami Eksportchilar soni

ko'payishi

Umuman olganda, xorijiy tajriba hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirishda kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Ya'ni, institutsional islohotlar, infratuzilmani rivojlantirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va biznes muhitini yaxshilash o'zaro uyg'un holda amalga oshirilgandagina hududlar tashqi savdosining barqaror o'sishini ta'minlash mumkin bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xorijiy mamlakatlar tajribasida hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirish davlatning hududiy iqtisodiy siyosati bilan uzviy bog'liq holda amalga oshirilmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda tashqi savdo faoliyatining hududlar kesimida o'sishi maxsus institutlar, klasterlashuv mexanizmlari hamda eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish infratuzilmasining rivojlanishi hisobiga

ta'minlanmoqda. Xususan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida hududiy sanoat klasterlari orqali eksport diversifikatsiyasiga erishilayotgani, Osiyo mamlakatlarida esa maxsus iqtisodiy zonalar va innovatsion texnoparklar hududiy tashqi savdo salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynayotgani aniqlangan.

Shuningdek, xorijiy tajriba hududiy eksport–import munosabatlarida logistika infratuzilmasi, bojxona va savdo tartib-taomillarining soddalashtirilishi, raqamli texnologiyalarni joriy etish muhim omillar ekanligini tasdiqlaydi. Hududlarda elektron savdo platformalaridan foydalanish, tashqi bozorlar bo'yicha axborot tizimlarini yaratish va davlat–xususiy sektor hamkorligini kengaytirish eksport–import operatsiyalarining samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Bu jarayonlarda kichik va o'rta biznes subyektlarining tashqi savdoga integratsiyalashuvi hududiy iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlovchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'tkazilgan tahlillar asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirish bo'yicha maxsus hududiy tashqi savdo strategiyalarini ishlab chiqish zarur. Bunda hududlarning ishlab chiqarish ixtisoslashuvi va eksport salohiyati inobatga olinishi lozim.

Ikkinchidan, xorijiy tajribaga tayangan holda hududlarda eksportga yo'naltirilgan klasterlar va sanoat zonalarini kengaytirish, ularni logistika va moliyaviy infratuzilma bilan integratsiyalash tavsiya etiladi.

Uchinchidan, hududiy eksport–import faoliyatini qo'llab-quvvatlashda raqamli savdo platformalari va “yagona oyna” tizimlarini joriy etish orqali bojxona va tashqi savdo jarayonlarini soddalashtirish maqsadga muvofiq.

To'rtinchidan, kichik va o'rta biznes subyektlarining tashqi bozorlarga chiqishini rag'batlantirish maqsadida axborot-maslahat xizmatlari, eksport kreditlari va sug'urta mexanizmlarini hududlar kesimida rivojlantirish lozim.

Beshinchidan, hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirish jarayonida davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, eksport infratuzilmasiga yo'naltirilgan investitsiyalarni jalb etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur ilmiy xulosalar va takliflar hududiy eksport–import munosabatlarini rivojlantirish bo'yicha ilmiy izlanishlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi hamda ularni amaliyotga tatbiq etish hududlar tashqi savdo faoliyatining samaradorligini oshirishga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Krugman, Paul R., Maurice Obstfeld, and Marc J. Melitz. 2018. *International Economics: Theory and Policy*. 11th ed. Boston: Pearson Education.
2. Porter, Michael E. 2003. “The Economic Performance of Regions.” *Regional Studies* 37 (6–7): 549–578. <https://doi.org/10.1080/0034340032000108688>.
3. World Bank. 2020. *Trading for Development in the Age of Global Value Chains*. Washington, DC: World Bank. <https://www.worldbank.org>.

4. OECD. 2019. Enhancing Regional Export Performance. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264313035-en>.
5. Abdulazizovich, X. U. B. (2023). XALQARO QOIDALAR ASOSIDA QIMMATLI QOG'OZLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH. Interpretation and researches, 1(3), 21-27.
6. Ubaydullaev, T., & Holmirzaev, U. (2018). PECULIARITIES OF TAXATION OF INDIVIDUALS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. Экономика и социум, (11 (54)), 54-57.
7. Abdulazizovich, X. U. B. (2025). Bilimlar iqtisodiyoti shakllanishining ustuvor yo'nalishlari. Journal of new century innovations, 74(2), 65-70.
8. Abdulazizovich, X. U. B. (2023). Moliyaviy aktivlar hisobini yuritishda xalqaro standartlar qoidalarini qo'llash masalalari. Ilmiy monografiya. Toshkent–2023.
9. Xolmirzayev, U. B. (2023). Bilimlar iqtisodiyoti va fan sohasi tushunchalari tizimining xususiyatlari. Green Economy and Development, 1(11), 664441.
10. Abdulazizovich, X. U. B. (2025). Innovasion faoliyatning moliyaviy ta'minotini kuchaytirish zarurligi va omillari tahlili. Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting, 5(03), 142-146.
11. Xolmirzayev, U. B. (2024). Bilimlar iqtisodiyoti jamiyat taraqqiyotini zamonaviy bosqichining asosidir. Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot, 2(6).
12. Hakimov, B. J., Alimov, B. B., Xolmirzayev, U. A., & Polatov, A. X. (2013). Iqtisodiy tahlil nazariyasi. T: "Iqtisod-Moliya"–2013.
13. Xolmirzayev, U. B., & Hakimova, G. Z. (2024). Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni amalga oshirishning moliyaviy mexanizmi. Qo'qon Universiteti Xabarnomasi, 10, 96-98.
14. Abdulazizovich, X. U. B. (2024). MOLIVAVIY AKTIVLAR TASNIFINI TAKOMILLASHTIRISH. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 41(2), 82-86.
15. Kholmirzaev, U. B. A., & Ubaydullayev, T. A. (2023). Improving the classification of financial assets according to the economic content. Educational Research in Universal Sciences, 2(1), 203-209.
16. Kamalov, A. A., & Xolmirzayev, U. A. (2016). Small business and private entrepreneurship in Uzbekistan. Questions of Economics and Management, 5(7), 6.
17. Xolmirzayev, U. A., & Hakimova, G. A. (2024). SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH TIZIMI. Экономика и социум, (5-1 (120)), 938-941.
18. Abdulazizovich, X. U. B., & Muhabbat, N. (2024). Increasing competitiveness in the commodity market in industrial enterprises. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 42(1), 197-206.
19. Abdulazizovich, X. U. B., & Abdullajanovich, U. T. (2024). SANOAT ISHLAB CHIQRARISH KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT YO'NALISHLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 41(5), 17-21.

20. Abdulazizovich, K. U. (2023). POSITIVE ASPECTS OF THE CASH METHOD IN SMALL ENTERPRISES UNDER UNUSUAL CIRCUMSTANCES. ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 8.071, 12(11), 38-47.
21. Qutbiddinovich, S. I., & Abdulazizovich, X. U. B. (2023). GAAP ASOSIGA QO'YILGAN MOLIVAVIY HISOB KONTSEPTSIYALARI. Interpretation and researches, 1(3), 42-50.
22. Xolmirzayev, U. B. (2023). Bilimlar iqtisodiyoti shakllanishi evolyutsiyasini tavsiflovchi nazariy yondashuvlar. Green Economy and Development, 1(10), 664440.
23. Xolmirzayev, U. A., & Xakimova, G. A. (2023). XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARDA DEBITOR QARZLARINING AYLANISHI TAHLILIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR: XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARDA DEBITOR QARZLARINING AYLANISHI TAHLILIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR.
24. Khakimov, J. B., & Kholmirzayev, A. U. (2021). Positive Aspects Of Cash Method In Small Enterprises In The Context Of Pandemic. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, 12(7).
25. Sobirjon O'g'li, J. E., & Abdulazizovich, X. U. B. (2019). Profits of housekeeping and its development. Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR), 8(4), 419-423.
26. Khakimov, B. J., Alimov, B. B., Kholmirzayev, U. A., & Polechov, A. X. (2013). theory of Economic Analysis. Tashkent" economics-finance"—2013.
27. Холмирзаев, У. А., & Камолдинов, О. О. (2022). АСПЕКТЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ИНФОРМАЦИИ О ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ПО ОБОРОТНЫМ СРЕДСТВАМ В БУХГАЛТЕРСКОМ БАЛАНСЕ. Экономика и социум, (5-2 (92)), 767-779.
28. Холмирзаев, У. А. (2023). ДЕБИТОР ҚАРЗЛАРИНИ АЙЛАНИШИ ТАҲЛИЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ: ДЕБИТОР ҚАРЗЛАРИНИ АЙЛАНИШИ ТАҲЛИЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.
29. Xolmirzaev, U. B. A., & Madaliev, M. R. (2023). MOLIVIY HISOBOTLARNING QAYTA KO'RIB CHIQUILISHIDA XALQARO TALABLARGA RIOYA ETILISHI ZARURLIGI. Educational research in universal sciences, 2(3), 424-432.
30. Холмирзаев, У. А., & Самижонова, Ш. С. (2022). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОТРАЖЕНИЯ ДЕНЕГ В БУХГАЛТЕРСКОМ БАЛАНСЕ. Экономика и социум, (5-2 (92)), 755-766.
31. Isomukhamedov, A., Kholmirzayev, U., Tursunov, U., Ergashev, I., Aliyeva, G., Karimova, S., & Nadirov, U. (2025). USING AI ENTERPRISE EXPENSES PREDICTION AND BUDGETING MECHANISMS. Reliability: Theory & Applications, 20(SI 10 (88)), 365-371.
32. Xolmirzayev, U. B., & Ubaydullayev, T. O 'zbekiston Respublikasida Davlat-xususiy Sheriklik Sohasida Me'yoriy-huquqiy Bazani Ishlab Chiqish. Green Economy and Development, 3(10), 667114.

33. Batirova, R., & Xolmirzayev, U. B. Ulgurji Savdo Qoidalari Va Chakana Savdodan Farqli Tomonlari. Green Economy and Development, 3(9), 666890.
34. ХОЛМИРЗАЕВ, У., & КАМОЛДИНОВ, О. ЭКОНОМИКА И СОЦИУМ. ЭКОНОМИКА, 625-627.
35. Yusupjonovich, D. T. (2020). Improving the organizational and economic aspects of farms specializing in horticulture. International Engineering Journal For Research & Development, 5(4), 6.
36. Yusupjonovich, D. T. (2019). Effective use of investment in agriculture of the republic of Uzbekistan. Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR), 8(7), 6-10.
37. Yusupjonovich, D. T. (2020). Assess the impact of land reclamation on increasing agricultural productivity. European Journal of Molecular and Clinical Medicine, 7(7), 769-777.
38. Xakimova, D. (2025). INNOVATSIYA VA INNOVATION SALOHİYATNING PEDAGOGİK AHAMIYATI. O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari, 204-208.
39. Mashrabjonovna, X. D. (2025). О 'QITUVCHI INNOVATION SALOHİYATINI RIVOJLANTIRISH ZAMONAVIY О 'QITUVCHINI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY OMILLI SIFATIDA. O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari, 63-66.
40. Хакимова, Д. М. (2020). ЎҚИТУВЧИ ФАОЛИЯТИДА ИННОВАЦИОН САЛОҲИЯТНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ. НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ-2021, 1, 523.
41. Xapizovich, X. A. (2023). Directions of poverty reduction based on the development of small business and private entrepreneurship in Uzbekistan. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 2(12), 632-636.
42. Xapizovich, X. A. (2023). Important directions to fight against poverty. Gospodarka i Innowacje, 42, 777-780.
43. Kholmirzaev, A. K. (2021). Criteria and directions of development of small business activities. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(6), 730-735.
44. Kholmirzaev, A. (2020). Ways of small business development. Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR), 9(11), 162-167.